

2013, Vol. 12,
No. 24

Edytorial

Szanowni Państwo!

Sensy znaczeniowe, w których obrębie mieści się pojęcie indywidualizm, są często dla badaczy zajmujących się tym zagadnieniem oraz dla poszczególnych ludzi ambiwalentne. Z tego powodu na łamach naszego pisma postanowiliśmy podjąć dyskusję poświęconą temu tematowi.

Wyraz indywidualizm, zapożyczony do polszczyzny z języka francuskiego w wieku XIX, zapoczątkował ważną rodzinę polskich wyrazów mieniących się najróżniejszymi znaczeniami, z których każde zawiera odniesienia do sposobu funkcjonowania podmiotu w społeczeństwie (por. np.: indywidualista, indywidualizacja, indywidualność, indywidualizowanie, deindywidualizacja, zindywidualizować się i wiele innych). Pojęcie indywidualizm odnosi się do podmiotowości funkcjonowania człowieka, zagadnień związanych z jego tożsamością i oznacza sposób myślenia oraz postępowania charakteryzujący się odmiennością i dystansem wobec poczynań ogółu.

Badacze zajmujący się tą problematyką zwracają uwagę na wczesne przejawy indywidualizmu w myśli starożytnej i chrześcijańskiej, a także w cywilizacjach innych aniżeli zachodnia. W ten nurt analiz wpisuje się zamieszczony w tym tomie artykuł Doroty Miki zatytułowany *Indywidualizm w średniowieczu wobec faktów językowych*. Pamięć o średniowiecznych indywidualistach, którzy korzystali z prawa do własnego, osobnego sposobu myślenia i działania, jest zawarta w takich dawnych wyrazach, jak na przykład: bytność, człowiek, persona, osoba, dziwak, obraniec, dobrowoleństwo 'nieprzymuszona chęć, wolna wola, swoboda decyzji', kazić się 'naruszać, łamać, przekraczać'. Zagadnienie wczesnych „manifestacji indywidualizmu” wymaga z pewnością obszernych, osobnych studiów odnoszących się tego, w jaki sposób przejawiał się on w poszczególnych epokach historycznych nie tylko na poziomie języka, ale także na przykład poprzez dzieła sztuki, modę, obyczaje itp.

Trzy spośród zamieszczonych w tym tomie artykułów przynoszą rozważania dotyczące tego, w jaki sposób korzystanie z mediów, w tym z sieci internetowej, wpływa na indywidualistyczne postawy jej użytkowników. Tomasz Burdzik w artykule *Między indywidualizmem a zbiorowością – globalizacja a tożsamość* pokazuje, że tożsamość dzisiejszego człowieka nie jest doświadczeniem, ale towarem, który można nabywać, budując w ten sposób poczucie własnej wyjątkowości. Współczesne media starają się ukierunkować uwagę odbiorcy na samego siebie, ale robią to w sposób przewrotny, gdyż zachęcają do bycia sobą w taki sposób, jaki jest przez nie proponowany. Artykuł Wacława Branickiego *Indywidualizm w wybranych środowiskach nowych mediów* przynosi krótkie rozważania dotyczące prawdziwego indywidualizmu, który cechuje arystokrację rozumianą w sensie duchowym i odnosi się do tworzenia szlachetnej więzi międzyludzkiej. Autor pisze, że najważniejszym doświadczeniem tak rozumianej arystokracji jest kontemplacja pojmowana jako bezinteresowny ogląd wartości. Jest to sposób myślenia i działania opisywany przez filozofów starożytnych i średniowiecznych. W. Branicki prezentuje obszernie wpływ portali społecznościowych, takich jak Facebook i Twitter, na powstawanie fałszywego indywidualizmu. Nowe media stwarzają środowisko z ogromną ilością bodźców, które uniemożliwiają skupienie. W takiej przestrzeni rozwój prawdziwej indywidualności i szlachetnej więzi międzyosobowej jest bardzo utrudniony. Maria Nowina-Konopka w artykule *Lustrzany świat indywidualizmu pokolenia 2.0* omawia sposób myślenia i działania osób, które zostały ukształtowane przez bezprecedensowy rozwój nowych mediów. Są to ludzie, którzy niezależnie od wieku regularnie korzystają z narzędzi Web 2.0. W ten sposób, jak pisze autorka opracowania, określa się ogół zachodzących w sieci od 2001 roku zjawisk będących wynikiem ewolucji od modelu biernego uczestnictwa w konsumowaniu treści zawartych w Internecie do aktywnego ich współtworzenia. M. Nowina-Konopka stwierdza, że Internet jest traktowany przez wielu reprezentantów pokolenia określanego mianem 2.0 jak lustro, w którym najlepiej widać własne oblicze, a potrzeba autentycznego zorientowania się na innych sprawdza się do przelotnego kaprysu.

Katarzyna Wałęcka-Matyja w artykule *Indywidualizm adolescenta a system wspólnoty rodzinnej w perspektywie psychologicznej* zaprezentowała zagadnienie odnoszące się do systemu

rodzinnego jako obszaru styczności indywidualizmu młodzieńczego oraz rodzicielskiego. Z badań przeprowadzonych przez autorkę wynika, że w dobie kryzysu spójności systemu rodzinnego w większości badanych rodzin rodzice nadal stanowią źródło wsparcia dla adolescentów. System wspólnoty rodzinnej znakomicie radzi sobie z „modą” zarówno na indywidualizm, jak i kolektywizm.

Artykuł Krystyny Duraj-Nowakowej *Indywidualizm pedagogów akademickich: zagrożenia i perspektywy* to rozważania z zakresu pedeutologii, z których wynika, że trudno udzielić jednoznacznej odpowiedzi na pytanie dotyczące tego, czy jest on zjawiskiem pozytywnym, czy negatywnym. Z jednej bowiem strony jest on szansą na rozwój – prowadzi wszak do pożądanego postępu, z drugiej zaś może stanowić dla jednostki indywidualistycznej zagrożenie i powodować jej alienację.

Autorzy zamieszczonych w tym tomie publikacji zajęli się nie tylko wczesnymi manifestacjami indywidualizmu, pokazali zdumiewającą popularność zachowań indywidualistycznych w wieku XX i XXI uzewnętrznianych między innymi w nowych mediach, ale odnotowali także symptomy zmierzchu takich postaw. Tytuł artykułu Magdaleny Szpunar *Zmierzch indywidualizmu. Wokół koncepcji neoplemion Michela Maffesoliego na przykładzie himalaizmu* wiernie oddaje zawartość tego opracowania. We współczesnych społeczeństwach ponowoczesnych, które cechuje egzystencjalna anemia i sterylizacja życia, na nowo odżywają związki plemienne. Wynika to z tego, że potrzeba przynależności, bycia członkiem jakiejś wspólnoty, stanowi immanentną potrzebę człowieka. Temu zagadnieniu poświęcił M. Maffesoli znaną pracę zatytułowaną *Czas plemion: schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, w której opisuje najróżniejsze współczesne formy stowarzyszania się, w tym zbiorowe historie, tłumne imprezy muzyczne, sportowe, religijne, kolektywny charakter pracy naukowej i wiele innych. Autorka artykułu referuje obszernie tę interesującą pracę i prezentuje zagadnienie himalaizmu w kontekście ucieczki od społeczeństwa plemion jako formę afirmacji życia poprzez doświadczanie sytuacji granicznych.

We wszystkich artykułach zamieszczonych w tym tomie pojawiają się rozważania dotyczące tego, czym jest prawdziwy, a czym fałszywy indywidualizm. Są one obecne również w tekście Bożeny Sieradzkiej-Baziur *Indywidualizm jako pojęcie*. Indywidualistą jest człowiek, który uświadamia sobie swoje prawo

do własnego sposobu myślenia i działania, a korzysta z niego w stopniu zdecydowanie większym aniżeli inni ludzie. Jednostka ludzka funkcjonuje w obrębie społeczeństwa, dla którego prywatne wybory jego członków składające się na sumę działań wszystkich obywateli mają zasadnicze znaczenie. To, jaki użytek zrobi konkretny człowiek z prawa do własnego sposobu myślenia i działania, wynika z tego, jak pojmuje on sens życia, jakie wyznaje wartości, co jest dla niego ważne. Indywidualiści określani mianem prawdziwych żyją w zgodzie z przekonaniem, że istnieje coś szlachetnego, co ma głębokie znaczenie dla ich życia. Carl R. Rogers nazywa to zjawisko tendencją do samourzeczywistniania (*actualizing tendency*). Tak pojęty indywidualizm jest konceptualizowany za pomocą takich odnoszących się do ludzi określeń wartościujących, jak: prawdziwy człowiek, wybitna jednostka, bohater, a także indywidualność czy wybitna indywidualność. Zgodnie z takim pojmowaniem tego pojęcia, istnieje bardzo niewielu prawdziwych indywidualistów, czyli ludzi, którzy są wierni samym sobie, a swoje życie poświęcają czemuś wielkiemu i szlachetnemu.

Liczymy na to, że owocem rozmyślań i analiz zaprezentowanych w tym numerze „Horyzontów Wychowania” staną się kolejne publikacje dotyczące pozytywnych i negatywnych aspektów zachowań będących wyrazem indywidualistycznego sposobu myślenia.

Z życzeniami inspirującej lektury
Bożena Sieradzka-Baziur